

JÓZSA JÁNOS
FESTŐ- ÉS GRAFIKUSMŰVÉSZ
GRAFIKAI RETROSPEKTÍV KIÁLLÍTÁSA

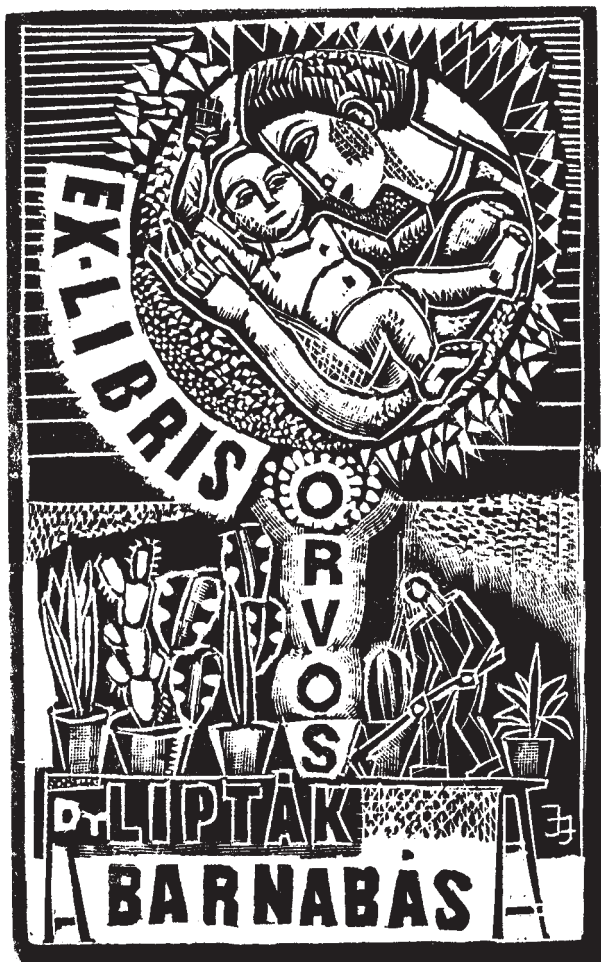
*Elhangzott 2017. május 5-én
a gödi József Attila Művelődési Házban*

Tisztelt érdeklődő közönség, művészetbarátok!

Szeretettel köszöntök mindenkit Józsa János (1936–2016) festő- és grafikusművész, a magyar és a debreceni képzőművészet kiemelkedő alakja tárlatán.

Ezzel az életmű-kiállítással, Józsa több száz, főként grafikai alkotásával a tavaly elhunyt művész munkássága előtt tisztelgünk. A tárlat létrejöttét köszönhetjük özvegyének, Józsné Bíró Máriának, Etzler Bernd műgyűjtőnek és a Gödi Műgyűjtők Körének. A kisgrafika műfaja, mely jelen kiállítás gerincét képezi, nem ismeretlen a helyi műgyűjtők körében: Göd jeles ex libris gyűjtővel büszkélkedhetett Horváth Károly (1934–2002) orvos személyében.

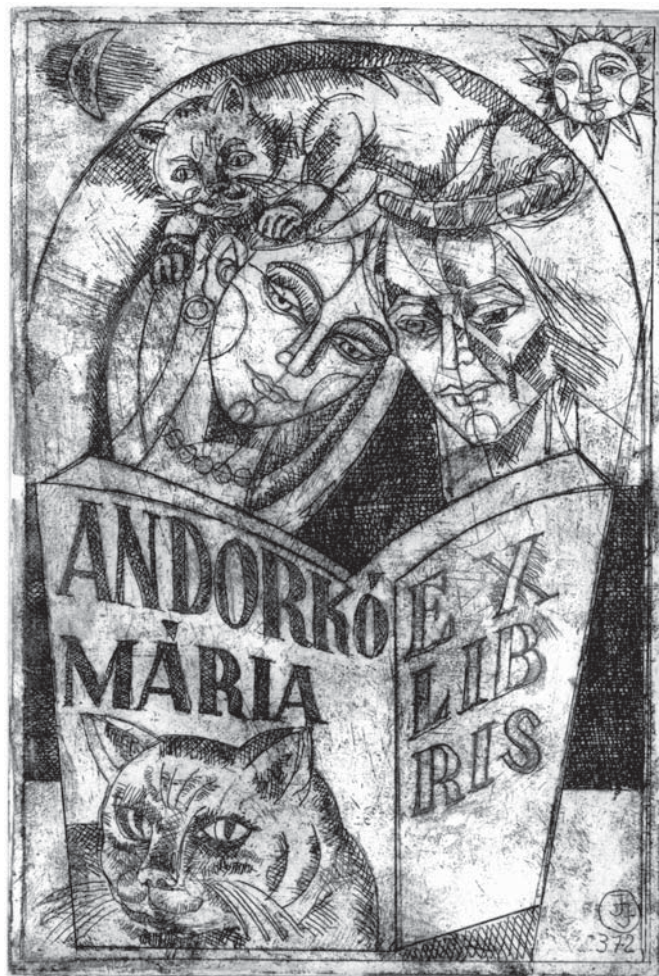
Honnan is indult a józsa életmű, miként bontakozott ki Józsa János művészi pályája? 1936. november 7-én született Debrecenben. Művészeti tanulmányait a budapesti Képzőművészeti Gimnáziumban végezte, ahol Somogyi József és Szinte Gábor voltak a tanárai. A legtöbb indítást azonban a Debrecenben élő és alkotó művészekről kapta, így Félegyházi László festőművésztől, Várkonyi Károly és Móré Mihály grafikusművészekről. 1959-től állandó résztvevője volt alföldi,

Józsa János fametszete, X2, 125×77

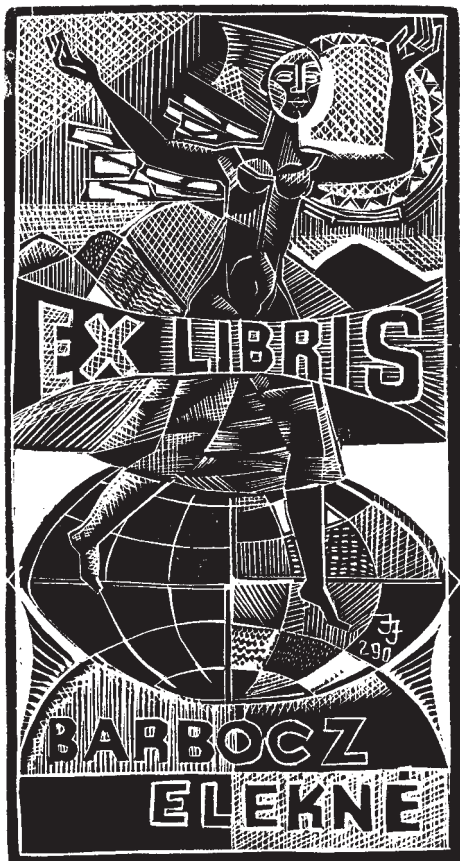
balatoni, budapesti, debreceni, egri, miskolci, szegedi tárlatoknak. Külföldön elsőként Bulgáriában (1966), majd Jugoszláviában (1973, mai Szlovénia) mutatkozott be, később Svájcban, Hollandiában, Olaszországban, Finnországban stb. Az egyéni tárlatok mellett számos csoportos kiállításon szerepelt hazánkban és külföldön egyaránt.

Művészi sokoldalúságát bizonyítja, hogy otthonosan mozgott a sokszorosított grafikában, a magas-, mély- és síknyomásban, a tűzzománc készítésben, a festészetben egyaránt. A debreceni Aranybika Szálló halljában üvegablakait csodálhatjuk. Rézkarcai, linó- és fametszetei, litográfiái technikailag magas színvonalat képviselnek, a realizmuson túlnövő konstruktív képszerkesztés példái.

Józsa János rézkarca, C3, op. 372, 147×100

Témavilágában kiemelt helyet foglal el az anyaság, édesanya alakja, felesége, lánya – e képek erőteljes líraisággal telítődnek. Önportrékat is készített. Gyakran jelenít meg életképeket, élethelyzeteket (Debreceni sétálóutca, Nyár, Ősz, Szekér), láthatunk ülő, nyújtózkodó nőalakot, fürdőző nőt, munkáját végző fazekast stb. Expresszív erővel ölt képi formát a szerelem, az éhség stb. Alakjai kifejezőek, a lélek mélységei rajzolódnak ki a képeken. A Triptichon három részre tagoltan az élet teljességét átfogva három különböző életszakaszt tár elénk: ifjú szerelmespárt, fiatal anyát gyermekével és öregedő édesanyát. E kompozíciót többféle technikával is elkészítette, a rekeszzománc technika az ikonosztázokat idézi. Portréi mindig belülről láttatnak, szuggesztív ábrázolások – gondoljunk az Anyám emlékére, az Aggódó, a Két női fej c. képekre, vagy

Józsa János fametszete, X2, op. 290, 113×60

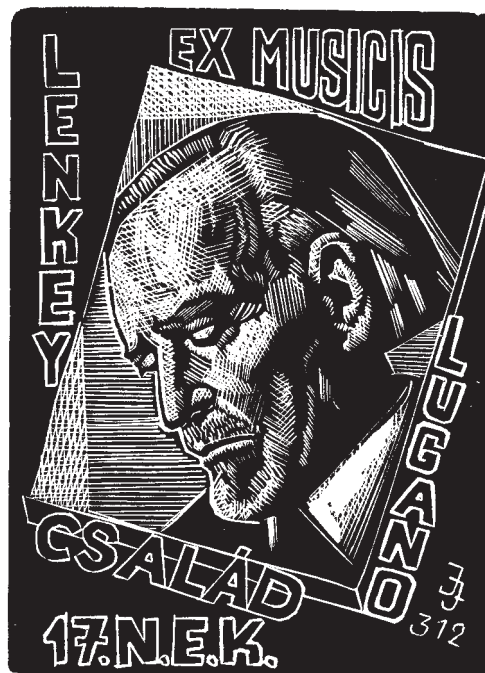
Cervantes regényhősére, Don Quijotéra. A jelen tárlat meghívóján is szereplő pasztell női fejei szinkavalkádjukkal hatnak.

Illusztrációi közül kiemelem a német drámaíró, Bertolt Brecht történelmi drámájához, a Kurázi mama és gyermekei címűhöz készített Józsa-képeket, melyekkel a lipcei Nemzetközi Könyvművészeti Kiállítás ezüst érmét nyerte el 1965-ben, a könyv első díjas lett. A magyarok közül többek között Petőfi Sándor, Tóth Árpád, Móricz Zsigmond, Ady Endre, József Attila, Radnóti Miklós műveihez készített illusztrációkat. A grafikus hívó katolikus lelkivilágában mindig meghatározó volt Krisztus szenvedéstörténete, erről tesz tanúbizonyságot a Keresztút c. tűzzománc-sorozata (a 14 stáció), Sík Sándor műve nyomán. Erről önálló album (2005) is megjelent, és a sorozat 2016-ban Vácott kiállításra került.

A mostani kiállításon bemutatott alkotások közül kiemelt helyet foglalnak el az ex libris tablók, melyeken kb. 200 kisgrafika (ex libris, alkalmi grafika, szabad grafika, illusztráció)

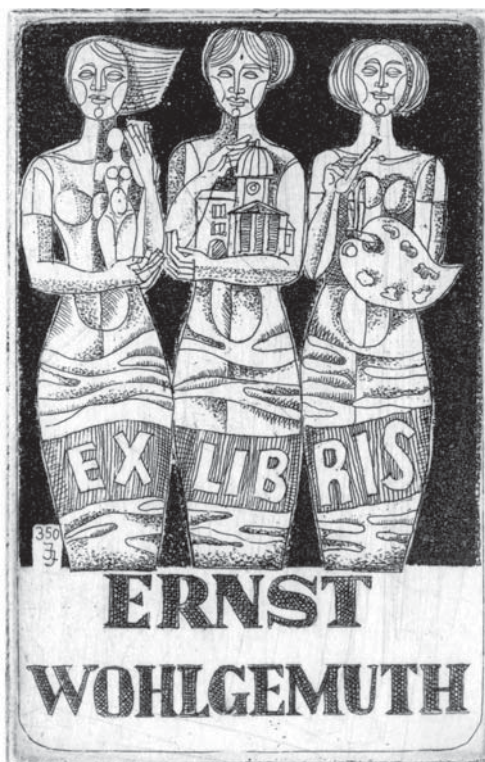

Józsa János fametszete, X2, op. 275 (1977), 74×117

Józsa János fametszete, X2, op. 312, 88×63

látható. E tablók különlegessége, hogy Józsa János maga állította össze egy korábbi debreceni tárlathoz. Józsa munkásságával behatóan foglalkozva Vitéz Ferenc debreceni főiskolai docens készítette el kisgrafikai alkotásainak jegyzékét, mely 2007-tel bezárólag 368 opusszámmal jelölt művet jegyez. Józsa első ex librisét 1963-ban készítette, Klinger József részére, majd egyre nagyobb figyelmet szentelt a műfajnak. A magyarok (a Józsa család, Barbócz Elekné, Lenkey István, Ebergényi Tibor, Kundermann Jenő, Csernát Gábor, Vitéz Ferenc, Poór Ferenc, Semsey Andor, Kovács Károly, Andorkó Mária, Hapák József stb.) mellett külföldi megrendelők részére is készített könyvjegyet, pl. a Boschetti család, Josef Hartl, Ernst

Józsa János rézkarca, C3, op. 350, 100×62

Wohlgemuth számára. Emléket állított az olasz és nemzetközi kisgrafikai élet meghatározó alakjának, a comói építész-mérnök Gianni Manterónak.

A kisgrafika, ex libris műfaját grafikai, alkalmazott grafikai munkássága szerves részeként, az irodalmi illusztrációk készítésével párhuzamosan művelte.

Irodalmi vonatkozású ex librisei közül kiemelem a kiállításon is bemutatott Ady-lapot Lenkey István nevére, mely a költő könyvklós portréja mellett a Csolnak a holt tengeren és a Párizsban járt az ősz c. verseket illusztrálja. Simon Mária ex librisén szintén Ady-portré látható, a költészetre utalóan líra hangszerrel. Az ajkai Kundermann Jenő ex librise Petőfi Sándor: Szeptember végén c. versét idézi, Petőfi és Szendrey Júlia alakjával. A mézeshetek idején íródott vers a szerelem, az élet mulandóságára figyelmeztet: „*Elhull a virág, eliramlik az élet...*”

Józsa János témavilágában központi szerepet tölt be a zene, a hangszert megszólaltató ember alakja, az ő szavaival: „*a hangszer megszólaltatásának motívuma, a zene témája, a témával kapcsolatos lelkeség és szellemiség*” jelenik meg a képeken. Gyerekkorától vonzotta a zene, Bartók Béla, Liszt Ferenc művei különösen mély nyomokat hagytak benne. A zene szeretete nem kis részben felesége, Bíró Mária fagottművész, zenepedagógus hatásának tulajdonítható, aki gyakran feltűnik alkotásain. Ex musicis lapjai közül kiemelkedik a luganói XVII. Nemzetközi Ex libris Kongresszusra (1978) szóló kisgrafika, mely a realista-szimbolikus-konstruktív ábrázolásmódot ötvözi a zenélő nőalakok megjelenítésében. Lenkey István luganói lapja Kodály Zoltánnak állít emléket, a portréjával.

Józsa János gyakran alkalmazott motívumai még az épületek, az épített örökség bemutatása. „*Debrecenben éltem, természetesen nem hagyott érintetlenül változó arculata, az ünnepek és a köztérek forgataga, a város öröksége, szellemi, történelmi és irodalmi, művészeti hagyománya [...] Külön grafikai sorozataim foglalkoztak például a debreceni utcákkal, a vidámparkkal és a különböző mesterségekkel*” – vallja a művész. Alkotásain láthatunk műemléki épületeket, művelődési házakat, múzeumokat, gyárakat egyaránt. Ide sorolhatók a Debrecen nevezetességeit felidéző Lenkey-ex librisek. Szamosújvári Sándor debreceni helytörténész tanár ex librise a debreceni Nagytemplomot és a Déri Múzeum négy allegorikus szobra közül a Néprajz megtestesítőjét örökíti meg, Medgyessy Ferenc alkotását. Felidéződik a diósgyőri vár, ill. Hajdúböszörmény, az itteni Bocskai-szobor. A hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeum nevére alkalmi grafika készült 1966-ban, a Bocskai-felkelés 360. évfordulóján.

A Lipták Barnabás orvos részére szóló ex librisen a Józsa-művekben gyakran szereplő anya-gyermek motívum tér viszsza, a születés misztériumával.

Az erdélyi Elekes Vencel könyvjegye a grafikai sorozatként is feldolgozott Dózsa György vezette parasztháború témájához illeszkedik. Ezek a történelmi atmoszférát teremtő alkotások a konstruktív kompozíciós építkezés mellett expresszív erővel bírnak, feszültséget, erőt sugároznak.

In memoriam lapok állítanak emléket Nagysándor József honvéd vezérőrnagynak, az 1849-es debreceni ütközet parancsnokának, Fazekas Mihály debreceni költőnek, a Lúdas Matyi szerzőjének, és a már említett Medgyessy Ferenc debreceni születésű szobrászművésznek. Holló László Debrecenben telepedett le 1914-ben, az alföldi táj és ember festője lett. Erre utal az emlékére készített kisgrafika.

Alkalmi grafikák készültek a Székely Mihály Zenei Napokra (1972), a Mezőgazdasági Könyvhónap, a Nemzetközi Gyermekév alkalmából, pedagógus napra, hangversenyekre, házasságkötésekre. Láthatjuk a hajdúhadházi Földi János Könyvtár és a Petőfi Emlékkönyvtár szignetjeit, utóbbit Petőfi Sándor portréjával.

Józsa a kisgrafikákkal már az 1970-es évek pályázatain is komoly sikereket ért el hazánkban és külföldön egyaránt, példaként említhetem az 1977-es év ceglédi Kisgrafikai Pályázat 1. díját, az 1978-as debreceni Országos Kisgrafikai Találkozó fődíját, az 1979-es olaszországi Nemzetközi Kisgrafikai Pályázat ezüstérmét stb.

A dekorativitás, a kis formákban rejlő nagy üzenetek teszik e műfajban alkotott műveit különlegessé. Józsa alkotásai mindig egy belső élményt tükröznek, nem a valóság fénykép-szerű visszaadására törekednek. Mindezt a töle megszokott stilizálással és jelképteremtéssel valósítja meg. Ebbe éppúgy belefér a játékoság, mint a formai fegyelem. A vidám játékoság különösen újévi, ún. PF lapjain nyer nagyobb teret, az óév búcsúztatására és az újévi köszöntésre utaló motívumokkal. Önvallomásából idézek:

„*Minden műnek hasonlítania kell a művészre! Az életére, jellemére, karakterére. Ha azt mondják rám: egy kicsit konstruktivista módon festek, akkor értsék úgy: nekem is mindig, újra és újra, össze kell rakni, fel kell építeni magamat. (...) A játék sem önmagáért van – és sok fegyelmet viszek ebbe a játékoságba, vagy éppen fordítva: ha már túl nagy a formák fegyelme, akkor mindig kell bele valamilyen játék.*” (Józsa János, 2008)

E kettősség végigkíséri Józsa művészetét. Alkotásai egy belső utazásra hívják a szemlélőt, mindezt a művész egyedi karakteres stílusa, gazdag motívumvilága által. Józsa Jánosnak, a magát állandóan kereső, újraépítő művésznek már életében, 2008-ban felavatták állandó kiállítását Debrecenben, a Méliusz téri Márványházban. Jelen tárlat is méltó tiszteletadás az ő emléke előtt! Köszönöm a figyelmet!

Vasné dr. Tóth Kornélia

Józsa János fametszete, X2,
op. 264 (1976), 80×62